

Nacht als vindplaats van licht

Daar zijn, waar het nacht is. En wat dán? Want in de nacht zijn we in deze serie inmiddels wel aangeland. De nacht van deze wereld. De nacht die overal rondom is, in ons leven en op ons beeldscherm, waar we allemaal van weten.

Elke dag is het ook wel érgens nacht.

Op deze vierde adventszondag zullen we stemmen horen over drie verschillende gezichten van de nacht die in drie heel verschillende lezingen aan ons voorbij zullen gaan.

Die nacht die zó zwart kan zijn, diep donker, maar ook toegangsweg naar het licht.

De nacht die ook uitzicht geven kan, onze hoop kan doen oplichten en dromen opkomen doet.

Die uit de donkerte zélf ons soms wel lijkt te voeden tot waar het wezenlijk om gaat, en uit de donkerte zelf troostrijk kan zijn.

Door - al is het maar voor even - de dingen toe te dekken en te laten rusten in de slaap.

Of juist iets open te leggen wat zich misschien alleen maar dán openbaren kan. Niet op de dag, maar middenin dat donker van de nacht.

Drie manieren zullen we beluisteren om in de nacht het licht te ontwaren.

Svetlana Aléxijevitsj, Wit-Russisch schrijfster en onderzoekjournaliste die deze maand de nobelprijs voor de literatuur ontving, zegt : in de nacht van mensen, precies daar, daar ligt het. Midden in het menselijk nacht en duister liggen onze verhalen, die nooit verloren mogen gaan. Die de mens niet verkleinen, maar juist groot maken. Verhalen die doorverteld móeten worden, niet alleen omdat anderen ervan zouden moeten weten. Maar ook voor wie zelf de donkerte doormaken. Het is goed ze te vertellen, omdat ze anders te lang bij ons blijven en we anders nooit los van komen van de angst, het verdriet, of de woede, die blijven voortwoekeren en zich andere uitwegen zoeken, die we niet willen: ongecontroleerd, grimmig of zelfs gewelddadig . . maar ook om het licht dat mensen in de donkerte vonden. Mensen hebben me geschokt zegt de schrijfster, diep geschokt. Ik heb weerzin gevoeld, dingen gehoord die ik meteen weer wilde vergeten. Maar ik heb ook gehuild om het schone dat ik in de mens vond. Het is goed te vertellen en het is goed te willen horen. Als we onze verhalen niet vertellen zullen we nooit vrij zijn. Als we ze vertellen, komt er ruimte..

En met de kleine verhalen vertellen we ook de andere, de grote verhalen van deze wereld.

En is het zo ook niet in onze traditie, waar kerstmis feest van warmte kan zijn, maar niet begint bij religieuze romantiek of kaarslicht. Maar bij de donkerte van kleinering, onmacht, geweld en verlies, mensen in een ruwe wereld aangedaan. Zoals ook onze scheppingsverhalen niet aanvangen bij het licht, maar bij de donkerte van een in ontij verwarde wereld. Waar middenin alle chaos dat licht verschijnt. Vorige week hebben we uit ons midden iemand uitgevaren voor wie de nacht ook toesloeg in haar leven. Waar zij zoveel moed aan de dag legde. Telkens zoekend naar het licht dat zij in haar ziekteproces heus ook wel eens kwijtraakte, dan weer middenin het donker telkens opnieuw ontdekken en naar anderen uitstralen kon. Hoe mensen dat kunnen, is soms een raadsel maar dat wonderbaarlijke gebeurt en het zijn die verhalen, al dan niet opgeschreven, of in eigen kring gehoord, waaruit we leven en ook terugvinden hoe te leven als we het zélf even kwijt zijn. Leren dat het kan: ook in het donker het leven te vinden. Het licht dat middenin het donker opbloeit te leren verwachten.

Zoals de profeten middenin de narigheid grote dromen kunnen hebben, zoals die van Jesaja, in prachtige poëzie verwoord. Ieder jaar in de kersttijd klinken die woorden opnieuw en ook vandaag. Jesaja, van wie geen woord níet in het donker geboren werd, die spreekt dat het allemaal anders zal zijn. Al het vroegere vergeten. Alles helemaal nieuw.

....

Maar is de nacht alleen ellende en narigheid dan? Veel mensen, de natuur en ook de stad, ze komen in het donker toch ook tot leven? In de sterrenpracht van de nacht, de café 's die juist dán de deuren openen, de muziek die lokt en vervoert en in het holst van de nacht jong en ook oud op de been brengt? De stille straten waardoor je na afloop weer naar huis terugkeert: nachten waarin liefde en vrede zich verspreiden Over het land, een slapende wereld waar je alleen nog maar van houden kunt alsof die uit het donker wordt geboren. Ook dat is nacht. Coulant tegenover wat verborgen moet blijven, de veilige omhulling voor het gesprek dat je overdag niet durft voeren. Het donker dat toedekt, verwarmt en relativeert, wat overdag soms onoverkomelijk lijkt.

Nacht en dag - ze hebben allebei zo hun gezichten. Daarom naast het zwart van het duister en de profeten die ons door de nacht heen dromen, ook de mystici die er middenin de intieme omgang vonden met het leven en met god. Worstelend, maar ook alsof je midden in het donker zou kunnen

opstaan, de deur open doen, de trap af zou kunnen sluipen. Zoals Johannes van het Kruis. Om niet alleen maar angst en narigheid tegen te komen, maar ook intieme vrede en uitzicht op het licht.

Laten we dus nog even vertellen en ons oor te luisteren leggen. Zoals oude en nieuwe schrijvers doen. al die verhalen van hoe het was en hoe lang nog. Vroeger en nu en elk jaar opnieuw - en leg die van jezelf er maar naast. Van de donkerte en van de nacht, waarin het licht en de liefde doorbreken kan.

Juut Meijer

Gelezen:

Svetlana Aléxijevitsj, bij het ontvangen van de nobelprijs voor de literatuur:

Ik sta niet alleen op dit podium... Ik heb stemmen om me heen, honderden stemmen. Die heb ik altijd bij me, sinds mijn jeugd. Ik woonde op het platteland. Als kinderen speelden we graag buiten, maar tegen de avond werden we als door een magneet aangetrokken tot de bankjes voor de huisjes, waar de afgesloofde dorpsvrouwen zaten. Geen van hen had nog een man, vader of broer. In ons dorp herinner ik me geen mannen na de oorlog. In de Tweede Wereldoorlog sneuvelde een kwart van de Wit-Russen aan het front of bij de partizanen. Onze kinderwereld was een vrouwenwereld, waar ik me vooral herinner dat vrouwen niet over de dood praatten, maar over de liefde. Ze vertelden hoe ze afscheid hadden genomen van hun geliefden en hoe ze op hen hadden gewacht. En nog steeds wachtten. Nog steeds, na jaren: 'Al komt hij thuis zonder armen en benen, dan draag ik hem wel.' Zonder armen en benen... Ik geloof dat ik sinds mijn jeugd weet wat liefde is.

Johannes van het Kruis, mysticus 16^e eeuw, in de bewerking van Gerard Swüste:

*Nacht was het, aardedonker;
ik, zo bang als een kind, maar laaiend van liefde,
- hoe kon ik het zo treffen –
ging op weg, onopgemerkt,
want diepe rust was over mijn huis gekomen*

*aardedonker was het, nacht;
stilletjes sloop ik de trap af, tree voor tree
- hoe kon ik het zo treffen -
in het donker ongezien
want diepe rust was over mijn huis gekomen*

*nacht was het, dit was mijn kans,
niemand zou het merken - niemand kon me zien niets
zag ik - geen hand voor ogen,
geen gids, geen lamp, geen weg, niets
dan dat ene licht als vuur in mij.*

*Dát licht loodste mij, leidde mij
beter dan de volle zon op klaarlichte dag
tot die ik zoek met hart en
ziel, mijn liefste en mijn rots,
ontoegankelijk, onbereikbaar als altijd
(...)*

*Ik wist niet waar ik was en
wie, ik zag niets dan de ogen van mijn liefste,
tijd stond stil, ik liet mij gaan.
weg was ik van mijn liefste,
weg was mijn angst, opgelost tussen de lelies”*

uit Jesaja 65:

*al zoeken zij mij niet - laat ik mij vinden.al
roepen zij mijn naam niet aan, toch antwoord ik:
hier ben ik en zál ik uit Jakob nageslacht
doen voortkomen en de mijnen een andere
naam geven, die tot zegen zal zijn*

*Want zie, ik schep een nieuwe hemel en een
nieuwe aarde; aan wat vroeger was zal niet
meer worden gedacht. Er zal alleen blijdschap
zijn en ze zullen het uitjubelen voor altijd en
immer om wat ik schep;*

*Want Jeruzalem herschep ik in een jubelende
stad haar bevolking schenk ik vreugde.
Jubelen zal ik om haar en me verblijden
over mijn volk.*

*Géén stem die weent zal daar nog worden
gehoord, géén stem die schreeuwt;
Er zal daar geen zuigeling meer zijn die maar
enkele dagen leeft of een grijsaard die zijn
dagen niet voltooit (...) nog voor zij mij roepen
zal ik antwoorden; en terwijl zij nog spreken,
zal ik hen verhoren. Wolf en lam zullen samen
weiden, een leeuw en een rund eten beiden
stro en de slang zal zich voeden met stof.*

*Niemand die nog kwaad doet, die onheil sticht
of verderf zo zal het geschieden op heel mijn
heilige berg, zegt de Levende.*